

Uvod

Monografija o slovanskih književnostih v srednjih šolah ni nastala kot problematizacija aktualnega srednješolskega literarnega kanona, ki je v marsičem posledica specifične slovenske kulturne zgodovine in njenega umeščanja v kontekst svetovne kulture. Cilj avtoric in avtorjev v monografiji zbranih prispevkov je bil predvsem opozoriti, kje in na kakšen način bi lahko v sodobnem šolskem prostoru posamezna doslej spregledana poglavja iz različnih slovanskih književnosti obogatila poučevanje in razumevanje književnosti ter drugih humanističnih predmetov. Prispevki, zbrani v knjigi, so nastajali ob slovenskih slavističnih kongresih – rednih letnih strokovnih srečanjih, ki jih organizira Zveza društev Slavistično društvo Slovenije¹ in na katerih smo predavateljice in predavatelji književnosti z Oddelka za slavistiko FF UL v zadnjih letih srednješolske učiteljice in učitelje slovenščine skušali opozoriti na to, da je slovanske književnosti v šolski program mogoče vključiti tudi kot gradivo, ki lahko dopolni in obogati kurikularno obravnavo različnih tem na področju jezika in literarne zgodovine, geografije, zgodovine, sociologije, ekologije, etike ...

Namesto enovite, monografsko predstavljene ideje o tem, kakšno mesto si posamezne slovanske književnosti *zaslužijo* v srednješolskem kanonu, so torej pred vami *štirje tematski sklopi* premislekov o tem, kaj lahko dela iz bogate slovanske kulturne zakladnice danes v šoli dijakinjam in dijakom *dajo* in kako v razredu vzpostaviti kontekste, v katerih bi bila takšna srečanja s sorodnimi slovanskimi kulturami čim bolj tvorna.

V prvem delu knjige so zbrani prispevki, ki ob tematskih in poetoloških analizah sodobne slovanske poezije razmišljajo o osnovnih dilemah literarne tematizacije narave, konkretnije živalskega sveta. V analizi izbranih del bolgarske, makedonske, poljske in slovaške poezije so v ospredju izhodišča *ekokritike*, ki problematizira tradicionalno antropocentrično videnje odnosa

1 Prispevki so bili prvotno objavljeni v kongresnih zbornikih:

ŠEKLI, Matej, REZONIČNIK, Lidija (ur.), 2019: *Slovenski jezik in njegovi sosede*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 29.) Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

ŠEKLI, Matej, REZONIČNIK, Lidija (ur.), 2020: *Slovenski jezik in književnost v srednjeevropskem prostoru*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 30.) Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

ŠEKLI, Matej, REZONIČNIK, Lidija (ur.), 2021: *Slovenski jezik med slovanskimi jeziki*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 31.) Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

ŠEKLI, Matej, REZONIČNIK, Lidija (ur.), 2022: *Slovenski jezik in književnost med kulturami*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 32.) Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

med človekom in naravo. Način, kako so v analiziranih delih predstavljene živali, relativizira tradicionalno podreditev narave človeku ter na konkretnem primeru osvetljuje tudi siceršnji potencial, ki ga ima književnost pri osmišljanju in tematizaciji *drugosti*. Avtorice ob analizi posameznih del v besedilih ponujajo tudi konkretne naloge, ob katerih lahko dijaki spoznavajo to in nekatere druge posebnosti slovanske literarne tematizacije živali (na primer *mitologije* v primeru makedonske in slovaške poezije ter *medbesedilnosti* v primeru sodobne poljske poezije). Nekoliko drugačen je osnovni teoretski okvir obravnave živalskih motivov v poeziji češkega pesnika in disidenta Ivana Martina Jirousa v četrtem prispevku razdelka, kjer avtorica motive živali obravnava v kontekstu zaporniške poezije. Kot potencialni širši kontekst za šolsko obravnavo pesnikovih del izpostavlja družbene spremembe v drugi polovici 20. stoletja, skupno srednjeevropsko zgodovino tega dela slovanskega prostora ter možno primerjavo s slovensko disidentsko poezijo Vitomila Zupana.

Žanrski okvir drugega sklopa prispevkov je kratka zgodba, avtorice in avtor poglavij pa potencial te v sodobnosti zelo priljubljene literarne oblike v šolski prostor umeščajo na različne načine. Prispevki o češki, slovaški in poljski kratki zgodbi skušajo slovenskemu bralstvu avtorje in avtorice oziroma dela približati s kratkimi predstavitvami zgodovine tega žanra oziroma zvrsti v vsaki od treh obravnavanih književnosti. Tej splošni predstavitvi sledi kratek oris ustvarjanja izbranega avtorja oziroma avtorice ter ponazoritev specifične kratke proze ob izbrani zbirki in konkretni zgodbi. Ob analizi slovaške in poljske kratke zgodbe Pavla Vilikovskega in Olge Tokarczuk sta avtorici dodali tudi konkreten didaktični okvir posameznih tem, vprašanj in nalog, ki jih je ob posameznih zgodbah mogoče obravnavati v razredu. Obravnave kratke zgodbe v južnoslovanskih in v ruski književnosti so bolj osredotočene na sodobnost. V prispevku o hrvaški, bosansko-hercegovski in srbski kratki zgodbi je izhodiščni okvir sodobna družbena in kulturna situacija držav postjugoslovanskega prostora, v kateri se je kratka zgodba izkazala kot eden najplodnejših žanrov. Na primerih zgodb Tanje Mravak (Hrvaška), Lamije Begagić (Bosna in Hercegovina) in Davida Albaharija (Srbija) avtorica prispevka izpostavlja individualne specifične posameznih proznih pisav, ki jih kot osrednji literarni fokus družijo zavest o nemoči besede v sodobnem svetu. Poglavji o makedonski in ruski kratki zgodbi sta zasnovani predvsem kot kulturnozgodovinska komentarja dveh kratkih zgodb, Venka Andonovskega in Viktorja Pelevina. Kulturnozgodovinski komentar k zgodbi makedonskega pisatelja, ki omogoča večplastno branje besedila, je avtorica nadgradila še z idejami za povezovanje dela s temami pouka književnosti (motiv preobrazbe v svetovni književnosti,

vprašanje družbene normalnosti in marginalizacije iskrenega umetniškega vida (denja sveta), medtem ko komentar k ruski kratki zgodbi ob kulturni kontekstualizaciji Pelevinovih motivov opozarja tudi na pomen enigmatičnosti sleherne zares literarne izkušnje.

V tretjem delu monografije je žanrsko v ospredju roman, metodološko pa se poglavja posvečajo vprašanju o pomenu in posebnostih literarnega videanja prostora. Za sodobne slovanske književnosti je eden ključnih prostorskih okvirov mesto, najpogosteje očitno kar prestolnica, prispevki o sodobnem makedonskem, češkem in slovaškem romanu nam namreč podrobno predstavijo besedila, ki na različne načine tematizirajo topose Skopja, Prage in Bratislave. Ob tem se osredotočajo na odnos med realnim geografskim in imaginarnim (magičnim) prostorom literature (na primer v analizi romana makedonskega pisatelja Vlade Uroševića), na celostnost literarne in siceršnje kulturne tematizacije prestolnice v dani kulturi (predstavitev tako imenovanega *praškega teksta* češke kulture) ali na vlogo, ki jo ima prestolnica pri vzpostavljanju relacij med centrom in periferijo (predstavitev literarne Bratislave in manjšega obmejnega slovaškega mesta v romanih Petra Pišt'aneka in Daniele Kapitáňove). Prispevke o romaneskni upodobitvah različnih slovanskih prestolnic v razdelku dopolnjuje tudi poglavje o tematizaciji bolgarske prestolnice Sofije v sodobni bolgarski kratki prozi, ki se je – za razliko od romana – tradicionalno bolj osredotočala na periferni, podeželski prostor. Manj v ospredju je vprašanje prostora v poglavjih, posvečenih sodobnemu hrvaškemu in ruskemu romanu. Ob pregledu prevodov sodobne ruske književnosti je posebej izpostavljena vloga zgodovinskih romanov, kar namesto vprašanja prostorskih dimenzij v ospredje postavlja vprašanje literarnega osmišljanja časa. V poglavju, ki bralstvu predstavi dva romana hrvaškega pisatelja Renata Baretića, pa se avtorica – čeprav gre za romana z zelo specifičnim dogajalnim prostorom – osredotoča predvsem na *prostor jezika*, ki je v obeh obravnavanih Baretićevih romanih zelo nenavaden in razgiban.

Če je tretji del knjige posvečen predvsem specifikam prostora v posameznih slovanskih kulturah in – razen sklepnega dela poglavja o slovaškem romanu – ne ponuja izoblikovanih didaktičnih smernic za predstavitev obravnavanih tem, pa so v zadnjem delu monografije zbrani konkretni predlogi, kako različna slovanska literarna dela vključiti v pouk slovenščine v okviru prostoizbirnih književnih besedil iz tujih književnosti ter jih povezati z drugimi obveznimi vsebinami pri pouku tega predmeta. V prispevku o vodnih bitjih v češki in slovaški baladi je to neposredna navezava na slovensko romantiko in na žanr balade v slovenskem pesništvu, primeri iz češke in slovaške poezije pa

omogočajo spoznavanje širšega konteksta nacionalnih gibanj slovanskih narodov ter skupnih korenin slovanske mitologije. Poljska književnost z deli Jana Kochanowskega ponuja možnost drugačne, s slovanskim kontekstom dopolnjene obravnave obdobja renesanse. To obdobje evropske duhovne zgodovine se je v slovanskem svetu poleg Dubrovnika najintenzivneje razvilo prav med Poljaki, zato je mogoče z deli poljskega pesnika renesanso dodatno predstaviti kot splošno evropsko umetnostno in duhovno gibanje, ki ni bilo omejeno zgolj na romanski in germanski svet. Ob dopolnjevanju in utrjevanju obveznih učnih vsebin lahko vključevanje del doslej spregledanih slovanskih književnosti bogati naše predstave o lastni in o sosednjih kulturah. To si kot svoj cilj zastavlja predlog učne ure z makedonskimi pesmimi, ki jih je na temo ljudskega junaka kraljeviča Marka napisal Blaže Koneski. Ljudski motiv, ki je Slovencem znan iz adaptacij Frana Milčinskega, je v predlogu obravnave izbran kot vezni člen, s pomočjo katerega je mogoče šolski prostor obogatiti tudi z besedili v učnih načrtih zaenkrat povsem spregledane makedonske književnosti.

Monografijo zaključuje prispevek o branju sodobne poezije v okviru slovanske bralne značke, kjer so udeleženci prebiralali pesmi, analizirane v prvem delu pričujoče monografije, in se o njih pogovarjali na rednih srečanjih. Dejavnosti, ki potekajo ob slovanskih bralnih značkah (cikel bralnih srečanj na Oddelku za slavistiko FF UL je organiziran vsako leto) – med drugim literarne in likovne delavnice za srednješolce, izdaja tiskane antologije sodobne slovanske poezije z likovnimi upodobitvami pesmi, ki so jih ob branju pripravili dijaki in dijakinje Srednje šole za oblikovanje in fotografijo Ljubljana (ena od upodobitev, ki je nastala ob antologiji sodobnih slovanskih kratkih zgodb, pa krasi naslovnico pričujoče monografije), recitacije v slovanskih jezikih in prevodih, ki so jih pripravili študentje in študentke FF UL – so primer dobre prakse pri krepitvi bralnih, jezikovnih, pa tudi prevajalskih kompetenc ter skupinskih diskusij, poleg tega spodbujajo branje zahtevnejših besedil, omogočajo poglobljeno branje, vajo v argumentaciji in nadaljnje ustvarjalno delo.

Blaž Podlesnik, Lidija Rezoničnik